

Pant – när några kronor styr ett helt land mot återvinning

Berättelse

En liten summa med stor verkan

På de flesta dryckesburkar och plastflaskor i Sverige står det ett litet ord och en siffra: pant. Panten är några kronor som du betalar utöver priset på själva drycken när du handlar. Det är inte en avgift som försvinner, utan pengar du får tillbaka så snart du lämnar in den tomma förpackningen. Du kan se det som ett litet lån du tar av dig själv i kassan och betalar tillbaka vid pantautomaten. Just den enkla idén – att man får igen sina pengar – är hemligheten bakom ett av Sveriges mest framgångsrika miljösystem.

Så går det till

I praktiken märker man knappt av panten. Du köper en burk läsk eller en flaska vatten, dricker upp och sparar den tomma förpackningen. Nästa gång du handlar tar du med dig burkarna och flaskorna till affären, där det oftast finns en pantautomat. Du matar in en förpackning i taget, maskinen läser av varje burk och flaska och räknar ihop summan. Till sist skrivs ett kvitto ut, och med det får du tillbaka dina pengar eller drar av summan på din maträkning. Bakom systemet står ett företag som heter Returpack, men de flesta känner igen det under namnet Pantamera, som syns på automater och i reklam.

Från burk 1984 till höjda belopp 2025

Pant är ingen ny uppfinning i Sverige. Pant på aluminiumburkar infördes 1984, och tio år senare, 1994, kom pant även på plastflaskor av PET. Sedan dess har miljarderna burkar och flaskor gått runt i systemet, om och om igen. Beloppen har dock inte legat stilla. Hösten 2025 höjdes panten: tidigare fick man 1 krona för en liten burk eller liten flaska och 2 kronor för en stor flaska, men efter höjningen blev det i stället 2 respektive 3 kronor. Tanken med höjningen var att locka ännu fler att panta. Det är värt att lägga märke till att summorna kan ändras igen i framtiden – panten som gäller är alltid den som står tryckt på själva förpackningen.

Varför systemet fungerar

Det intressanta med panten är inte bara att den finns, utan att den faktiskt får människor att ändra sitt beteende. Eftersom man får tillbaka pengar när man lämnar in en burk, känns det dumt att kasta den i soporna. På så sätt blir det lönsamt att göra rätt, utan att någon behöver tvinga eller kontrollera. År 2024 lämnades omkring 88 procent av alla burkar och flaskor i systemet in, och målet är att nå 90 procent. Det innebär att den allra största delen aldrig blir avfall, utan i stället smälts ner och blir till nya förpackningar. En tom burk kan på det sättet bli en ny burk gång på gång.

Ett litet knuff i rätt riktning

Panten är ett exempel på hur ett samhälle kan styra vanor med hjälp av en mycket liten morot i stället för förbud. Ingen blir straffad för att slänga en burk fel, men alla får en liten anledning att göra rätt. Många som bor i Sverige har vant sig vid att samla burkar och flaskor och ta med dem till affären, och en del lämnar till och med kvar sin pant till välgörenhet vid automaten. Effekten av alla dessa små beslut blir stor: ett land där nästan inget av materialet går till spillo. Kanske ligger det en lärdom i det – att stora förändringar inte alltid kräver stora medel, utan ibland bara några kronor och ett system som gör det lätt att göra rätt.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
pant	en summa man betalar för en förpackning och får tillbaka vid retur
utöver	förutom; vid sidan av något annat
avgift	pengar man betalar för en tjänst och inte får tillbaka
pantautomat	en maskin i affären som tar emot burkar och flaskor
läsa av	när en maskin känner igen och registrerar något
infördes	började gälla; bestämdes och togs i bruk
respektive	“och i den ordningen”; visar vad som hör ihop med vad
lönsam	något som ger pengar eller fördel tillbaka
beteende	hur en människa gör och handlar
avfall	sådant man slänger och inte längre använder
smälta ner	göra metall flytande med värme för att forma den på nytt
morot	något som lockar och belönar i stället för att tvinga
välgörenhet	att ge pengar eller hjälp till dem som behöver
gå till spillo	förstöras eller slösas bort i onödan

Läsförståelsefrågor

1. Vad menar texten med att panten är “ett litet lån du tar av dig själv”?
 1. Att du måste låna pengar av affären för att kunna handla.
 2. Att du lägger ut några kronor som du själv får tillbaka när du pantar.
 3. Att affären betalar tillbaka dubbelt så mycket som du la ut.
2. Vilken är enligt texten den viktigaste orsaken till att pantsystemet fungerar så bra?
 1. Att det är förbjudet i lag att slänga burkar.
 2. Att man får tillbaka pengar och därför inte vill kasta förpackningen.
 3. Att automaterna finns i varje hem.
3. Vad menas i texten med att panten är en “morot” i stället för ett förbud?
 1. Att man lockas att göra rätt med en belöning, men inte tvingas.
 2. Att man får en grönsak när man pantar.
 3. Att polisen kontrollerar att alla pantar.
4. Vad hände med pantbeloppen hösten 2025?
 1. Panten togs bort på alla små burkar.
 2. Beloppen höjdes, så att man fick fler kronor per förpackning.
 3. Beloppen sänktes för att fler skulle ha råd att handla.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Pant på plastflaskor kom tio år efter pant på burkar.
 2. Returpack är samma företag som syns under namnet Pantamera.
 3. Alla mataffärer i Sverige är enligt lag tvungna att ha en pantautomat.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. År 2024 lämnades nästan nio av tio förpackningar in.
 2. Summan man får i pant står tryckt på förpackningen.
 3. En del människor lämnar sin pant till välgörenhet vid automaten.
 4. Pantbeloppen kommer aldrig att ändras igen.
7. Texten säger att panten “får människor att ändra sitt beteende”. Förklara med egna ord hur den gör det.
8. Varför skriver texten ut året 2025 när den berättar om de nya beloppen? Vad vill den visa med det?
9. Sista stycket talar om “en liten morot i stället för förbud”. Förklara skillnaden mellan att styra med en morot och att styra med ett förbud. Använd pant som exempel.

10. Texten avslutar med att stora förändringar “inte alltid kräver stora medel”. Vad menar texten med det? Håller du med? Motivera ditt svar.

Diskussionsfrågor

- Pantssystemet bygger på att det är lönsamt och lätt att göra rätt. Vilka andra vanor i samhället skulle kunna styras på liknande sätt, tror du?
- Är det bättre att locka människor med en belöning än att tvinga dem med förbud? Diskutera fördelar och nackdelar med båda sätten.
- En del lämnar kvar sin pant till välgörenhet vid automaten. Vad säger det om hur människor tänker kring små summor pengar?
- Sverige återvinner nästan alla burkar och flaskor, men en del slängs ändå fel. Vad tror du krävs för att nå ända fram till målet?
- **Skriv (6–8 meningar):** Skriv en kort text där du jämför hur man tar hand om tomma burkar och flaskor i Sverige med hur det fungerade eller fungerar där du växte upp. Vad är likt och vad är olika? Avsluta med vad du själv tycker om pantsystemet och om idén att styra vanor med en liten belöning.